

dr hab. Aleksandra Trzecielińska-Polus, prof. UO
Instytut Nauk o Polityce i Administracji
Uniwersytet Opolski

Recenzja
pracy doktorskiej mgr Ryszardy Formuszewicz
pt. *Stanowisko Alternatywy dla Niemiec wobec integracji europejskiej*
w latach 2013–2019
przygotowanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Krzysztofa Malinowskiego

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Ryszardy Formuszewicz pt. *Stanowisko Alternatywy dla Niemiec wobec integracji europejskiej w latach 2013–2019* została sporządzona na podstawie uchwały Rady Naukowej Dyscyplin: nauki o polityce i administracji oraz nauki o komunikacji społecznej i mediach Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Recenzowana dysertacja podejmuje temat działalności politycznej powstałej w lutym 2013 r. prawicowo-populistycznej partii niemieckiej, jaką jest Alternatywa dla Niemiec (AfD). Partia ta otwarcie kontestuje obecny stan integracji europejskiej oraz członkostwo Niemiec w Unii Europejskiej. Temat ten jest w mojej ocenie istotny poznawczo i bardzo aktualny, gdy uwzględnimy prokremlowską politykę AfD, precedensowe wyjście z UE Wielkiej Brytanii oraz fakt, że w wielu spośród obecnych 27 państw członkowskich (w tym także w Polsce) partie eurosceptyczne zyskują na znaczeniu.

Zagadnienie ujęte w temacie mieści się w polu badawczym dyscypliny nauki o polityce i administracji, a przedstawiony przez Doktorantkę problem w takim ujęciu i w takim przedziale czasowym nie był przedmiotem pogłębionych badań w polskiej literaturze politologicznej. Sformułowanie tematu nie budzi moich zastrzeżeń.

Cel pracy został jednoznacznie sformułowany. Jest nim: charakterystyka stanowiska Alternatywy dla Niemiec wobec integracji europejskiej, tj. ukazanie stosunku tej partii do projektu europejskiego, diagnoza jego stanu, kierunków pożądaných zmian i postulowanych instrumentów dla ich osiągnięcia. Kandydatka zapowiada prezentację elementów kontynuacji oraz zmian w stanowisku zajmowanym przez AfD wobec UE (od miękkiego po twardy eurosceptycyzm – kwestionujący funkcjonowanie Unii Europejskiej w obecnym kształcie).

Teoretyczną podstawę, tj. kluczowe odniesienie teoretyczne, dla swoich badań upatruje Doktorantka właśnie w koncepcji eurosceptycyzmu.

Osią konstrukcyjną recenzowanej pracy jest, sformułowana na s. 13–14 teza oraz sześć hipotez wraz z miernikami, mającymi doprowadzić do udowodnienia ich słuszności bądź ich zanegowania.

Jako **tezę** wskazano zdanie, że: *W ramach ewolucji ideowo-programowej, jaką AfD przeszła w latach 2013–2019 nastąpiła intensyfikacja kontestowania Unii Europejskiej przez tę partię, wynikająca zarówno z radykalizacji ideologicznej, jak i ze względów strategicznych rozumianych jako działanie w celu zaanektowania części agendy politycznej, pasywnie traktowanej przez konkurencję.*

Jestem zdania, że trudno bez przeprowadzenia dogłębnej analizy (bez weryfikacji słuszności) określić to twierdzenie już na wstępie jako słuszne i prawdziwe. Jest to więc raczej główna hipoteza – nie teza. A założenia nazwane przez Kandydatkę hipotezami (wraz z ich miernikami) winny być określone jako hipotezy pomocnicze/szczegółowe pozwalające na udowodnienie bądź obalenie hipotezy głównej. Dotyczą one:

- „przesunięcia się AfD” od miękkiego do twardego eurosceptycyzmu, od krytyki wspólnej waluty do kompleksowej kontestacji UE i członkostwa RFN w tej strukturze;
- „przesunięcia się AfD” na prawo w rywalizacji politycznej i wzrostu znaczenia komponentów kulturowo-społecznych w toku krytyki UE;
- nabierania przez partię charakteru ugrupowania populistycznego i siły antyestablishmentowej;
- uczynienia problemu imigracji priorytetem tematycznym w działalności AfD wraz z jednoczesnym brakiem rezygnacji z krytyki UE;
- wyróżniania się AfD na niemieckiej scenie partyjnej przez fundamentalną krytykę UE, motywowaną względami strategicznymi;
- polaryzacji sceny politycznej w RFN w kontekście przemian społeczno-kulturowych i kształtowania się nowego podziału społeczno-politycznego, nawiązującego do konfliktu między suwerenistycznie rozumianym państwem narodowym a integracją.

Z uznaniem przyjmuję korelację odpowiednich mierników z przyjętymi hipotezami.

Pytania badawcze, które sformułowane zostały nieco wcześniej (s. 9), są w większości powiązane problemowo z hipotezami i pozostają z nimi w funkcjonalnym oraz logicznym związku.

Dotyczą one następujących kwestii:

– ustalenia czynników i motywów wpływających na sceptyczny stosunek AfD do Unii Europejskiej;

– zbadania, jak przesunięcie się partii na osi rywalizacji politycznej coraz bardziej na prawo od centrum wpływało na stanowisko wobec integracji europejskiej;

– wykazania zależności między intensywnością krytyki UE a ewolucją partii w kierunku ugrupowania populistycznego;

– stwierdzenia: czy kontestacja UE jest konsekwencją kształtującego się coraz wyraźniej profilu ideologicznego, czy też odzwierciedla w większym stopniu przyjętą w partii strategię wobec konkurentów politycznych;

– wskazania: czy kontestowanie przez AfD obecnego stanu projektu europejskiego ma na celu reaktywację tradycyjnego państwa narodowego czy optymalizację pozycji Niemiec w UE;

– poszukiwania odpowiedzi na pytanie: czy eurosceptyczny kurs AfD jest przejawem kształtowania się nowej samodzielnej osi podziału politycznego w rywalizacji niemieckich partii.

Cezury pracy stanowią lata: 2013 (rok powstania AfD, chociaż, jak słusznie zauważa Doktorantka, to program przygotowany przez partię przed wyborami do Parlamentu Europejskiego w 2014 r. stanowił pierwszy dokument ujawniający jej założenia ideowe, w tym również stosunek do Unii Europejskiej) i rok 2019, w którym odbyły się ostatnie wybory do Parlamentu Europejskiego. Mimo iż jest to relatywnie krótki okres (zaledwie 6 lat, w tym tylko dwa lata funkcjonowania AfD w Bundestagu 19. kadencji), to jednak dokumenty przygotowane przez AfD przed dwoma wyborami do Bundestagu (w latach 2013 i 2017) oraz przede wszystkim przed dwoma wyborami do Parlamentu Europejskiego (w latach 2014 i 2019), a także inne materiały wytworzone przez tę partię pozwalają na weryfikację sformułowanych hipotez.

Nadmienić jednak należy, że w programie wyborczym AfD z 2021 r. – wykraczającym poza cezurę końcową dysertacji – najsilniej wybrzmiała krytyka Unii Europejskiej, a podczas konferencji partyjnej w kwietniu tegoż roku sformułowane zostało jednoznaczne żądanie wyjścia Niemiec ze struktur UE (w 2019 r. podczas wyborów do PE podniesiono warunkowy postulat wystąpienia z UE).

Doktorantka kreśli jednak w pracy zarówno sytuację przed powstaniem AfD (np. opisując system partyjny w RFN), jak i po 2019 r. (np. podając liczbę deputowanych tej partii na końcu 19. kadencji Bundestagu, czy informując o decyzji Federalnego Urzędu Ochrony Konstytucji o poddaniu partii obserwacji w związku z podejrzeniem o ideologię prawicowo-

ekstremistyczną, a także pisząc o krytyce zarządzania kryzysem wywołanym pandemią koronawirusa, czy zmianie statusu Zielonych po wyborach w 2021 r.).

Metody badawcze wskazane przez Kandydatkę zostały prawidłowo wybrane i zastosowane. Są to: analiza treści dokumentów, metoda historyczna, analiza systemowa, analiza komparatystyczna i analiza przyczynowa (mimo iż tę ostatnią najczęściej używano z wykorzystaniem wskaźników ekonomicznych, to jednak w tym wypadku uzasadnione jest zidentyfikowanie przy jej pomocy czynników determinujących stanowisko AfD wobec UE). Autorka stosuje także metodę triangulacji, mającą na celu konfrontowanie wyników uzyskanych różnymi metodami.

Konstrukcja pracy

Praca ma układ problemowy. Składa się ze wstępu, ośmiu rozdziałów, zakończenia, bibliografii oraz wykazów: skrótów, tabel, diagramów i wykresów. Struktura pracy budzi pewne zastrzeżenia ze względu na brak zachowania proporcji objętościowych (np. rozdział drugi liczy 16 stron, a rozdział ósmy – 30 stron). Sądzę, że wyniki przeprowadzonych analiz można byłoby bez szkody dla logiki wyводу pogrupować w większe objętościowo rozdziały (np. połączyć niemiecki system partyjny z powstaniem i rozwojem AfD, jak również powiązać analizę profilu prawicowego eurosceptycyzmu AfD z profilem populistycznym).

Na pozytywną ocenę zasługuje to, że każdy z rozdziałów zakończony jest podsumowaniem zawierającym oprócz wniosków również pytania, na które Doktorantka zamierza poszukiwać odpowiedzi w kolejnych partiach pracy.

Wysoko oceniam przedstawienie w pierwszym rozdziale dylematów teoretycznych i porównawczych w badaniach nad eurosceptycyzmem. Kompetentnie ukazany został dyskurs naukowy na temat eurosceptycyzmu jako terminu naukowego na podstawie różnych ujęć (przede wszystkim dotyczących wariantu twardego i miękkiego) oraz zestawienie poglądów badaczy brytyjskich, niemieckich i z innych krajów (w tym także polskich) zajmujących się tą problematyką. Cenne dla dalszych analiz stanowisk zajmowanych przez niemieckie partie polityczne jest także ukazanie różnych klasyfikacji postaw politycznych – od kontestujących integrację europejską po jej pełną akceptację ze wszystkimi pośrednimi (zniuansowanymi) nastawieniami do UE. Ważnym aspektem podniesionym w tym rozdziale są również funkcje stanowisk eurosceptycznych. Doktorantka wskazała na eurosceptycyzm jako jedną z osi konfliktu w rywalizacji partyjnej (nie tylko w RFN).

W drugim rozdziale zaprezentowane zostały z dużym znanstwem zmiany, jakie zachodziły (głównie w okresie po zjednoczeniu) w systemie partyjnym RFN. Wskazane zostały

specyficzne cechy niemieckiego systemu partyjnego ze szczególnym podkreśleniem roku 2017, kiedy do Bundestagu weszli deputowani reprezentujący skrajną prawicę.

Autorka podkreśliła zasadniczo proeuropejski konsens głównych partii politycznych w RFN i na tym tle ukazała te wątki programu AfD, które są odmienne od pozycji zajmowanych przez partie mainstreamowe. Podkreśliła słusznie, że jest to jeden z ważnych powodów braku zdolności koalicyjnej Alternatywy dla Niemiec. Zasadnie uznała AfD i partię Zielonych za dwa przeciwstawne bieguny pozycjonowania się partii, a poglądy ich zwolenników za dwie wizje funkcjonowania niemieckiego społeczeństwa.

W trzecim rozdziale kompetentnie ukazany został proces powstawania partii AfD, ugruntowywania jej pozycji, meandry przemian (w tym merytoryczne modyfikacje programu), aż po radykalizację, z uwzględnieniem stymulujących ją czynników, oraz postaci głównych polityków zaangażowanych w tworzenie struktur i programów partyjnych. Przedstawione zostały wyniki uzyskane przez partię w kolejnych wyborach do Bundestagu, Parlamentu Europejskiego i landtagów, które zdecydowały o tym, że AfD stała się relewantną siłą polityczną. Zarysowane zostały wewnętrzne konflikty personalne w partii oraz rozłamy, a następnie jej odrodzenie w związku z kryzysem migracyjnym, któremu, jak słusznie zauważa Doktorantka, Alternatywa dla Niemiec zawdzięcza przetrwanie i rewitalizację. Reasumując, w rozdziale tym ukazano proces ewolucji AfD od partii eurokrytycznej ku prawicowo-populistycznej.

Rozdział czwarty zawiera analizę programów AfD sformułowanych przed wyborami do Parlamentu Europejskiego w 2014 i 2019 r. Pozytywnie oceniam strukturę tej analizy zbudowaną według trzech obszarów tematycznych w odniesieniu do UE jako projektu politycznego, ekonomiczno-społecznego i społeczno-kulturowego.

Trzy główne ustalenia Doktorantki w kontekście stosunku AfD do Unii Europejskiej to po pierwsze, konstatacja, że UE powinna być wspólnotą suwerennych państw (w przeciwieństwie do europejskiego państwa federalnego); po drugie, krytyka wspólnej waluty euro; po trzecie, wskazanie w programie z 2019 r. na islam (szerzej na proces imigracji) jako główne zagrożenie dla cywilizacji europejskiej.

Doktorantka konkluduje, że o ile w 2014 r. program zawierał postulaty, które można zakwalifikować jako „miękki eurosceptycyzm”, to w programie z 2019 r. znajduje się znacznie bardziej negatywne stanowisko wobec UE (kwestionowanie Unii w obecnym kształcie), co określić należy (i Doktorantka to czyni) mianem „twardego eurosceptycyzmu”. Do porównania obu programów Autorka wraca w rozdziale ósmym.

W piątym rozdziale mgr R. Formuszewicz przeprowadziła analizę komparatystyczną w odniesieniu do niemieckich partii, badając ich stanowiska wobec kwestii ekonomicznych i społeczno-kulturowych. Podkreśliła, że w rywalizacji partii politycznych nastąpiło przeniesienie punktu ciężkości z wymiaru ekonomicznego do kulturowego. Alternatywa dla Niemiec na osi lewica–prawica jednoznacznie pozycjonowana jest jako partia prawicowa (zarówno według kryterium ekonomicznego, jak i przedkładanych wartości społecznych oraz kulturowych). Doktorantka potwierdziła tę konstatację korzystając z zasobu danych projektu Chapel Hill Expert Survey (CHES) z 2010, 2014 i 2019 r. Celem analizy było określenie związku między orientacją polityczną a stanowiskiem wobec UE. Doktorantka konstatuje prymat problematyki społeczno-kulturowej w programach i aktywności politycznej analizowanej partii. Na podkreślenie i pozytywną ocenę zasługuje wykonana przez Doktorantkę wizualizacja danych CHES w postaci tabel i wykresów.

Treść rozdziału piątego świadczy o bardzo dobrym rozeznaniu Doktorantki w odniesieniu do całego spektrum partii niemieckich i ich programów.

W szóstym rozdziale – po krótkim wprowadzeniu teoretycznym – mgr R. Formuszewicz przechodzi do wykazania związku między eurosceptycyzmem a populizmem oraz do zbadania czy AfD posiada cechy partii populistycznej. Podstawę analizy stanowi Grundsatzprogramm z 2016 r. W poddanym analizie programie wskazano na deficyty projektu europejskiego, w tym na deficyt demokracji. Doktorantka konstatuje typowe dla populizmu treści (żądanie ograniczenia przywilejów elit politycznych; postulat większej transparentości i kontroli; wzmocnienia demokracji bezpośredniej; przywrócenie państwu narodowej suwerenności). W konkluzji stwierdza transformację od partii wolnej od retoryki populistycznej ku partii zaliczanej jednoznacznie do nurtu prawicowego populizmu.

Siódmy rozdział ukazuje działalność AfD jako partii opozycyjnej (do 2017 r. – opozycji pozaparlamentarnej), sprzeciwiającej się dominującej linii polityki RFN. Kompetentnie ukazała Doktorantka instrumentalizację przez AfD aktualnych tematów politycznych dla wzmocnienia nastrojów antyunijnych. W tej części Doktorantka dokonała m.in. (fragmentarycznego) przeglądu programów wyborczych przygotowanych przed wyborami do landtagów Saksonii, Brandenburgii i Turyngii w 2014 r.

Sukcesy AfD celnie wiąże mgr Formuszewicz z wykorzystaniem przez tę partię nowoczesnego instrumentarium komunikowania się i przekazu informacji oraz ze współpracą z ruchami protestu (głównie z Pegidą) i włączaniem ich działaczy w krąg swoich współpracowników.

W konkluzji Doktorantka stwierdza, że Alternatywa dla Niemiec przeszła programową ewolucję od partii jednego tematu (krytyki wspólnej waluty euro) ku kwestiom narodowo-konserwatywnym i prawicowo-populistycznym, przy czym napływ imigrantów do RFN wskazywany jest przez AfD jako główne zagrożenie w wymiarze kulturowo-społecznym.

Słownictwo (*wyraziste środki retoryczne*, jak je określa Doktorantka) używane przez polityków AfD potwierdza prawicowy i populistyczny charakter partii. Przytaczane przez Doktorantkę określenia Unii Europejskiej mianem *supernadzorcy*, *superpaństwa*, wyrażanie przez partię ubolewania z powodu degradacji i utraty swoich funkcji przez instytucje narodowe, a w konsekwencji deficytu suwerenności państw członkowskich, doprowadziły do sprzeciwu wobec centralizacji i pogłębiania Unii, żądania renacjonalizacji polityki imigracyjnej i azylowej oraz negocjowania utrzymywania wspólnej waluty.

Doktorantka konkluduje, że nadal *integracja europejska pozostanie zarówno pod względem ideowym, jak i strategicznym wśród tematów wykorzystywanych aktywnie przez AfD*.

Rozdział ósmy poświęciła Doktorantka aktywności AfD na forum Parlamentu Europejskiego. Dokonała porównania kampanii przedwyborczych z 2014 i 2019 r. Ukazała też wyniki uzyskane przez wszystkie pozostałe partie niemieckie. Dla większej czytelności przydałaby się także tutaj odpowiednia wizualizacja w postaci wykresu lub tabeli.

Wyjaśniane są przyczyny zepchnięcie AfD na pozycje defensywne w 2019 r.

Ciekawie wypada też zestawienie partii Zielonych i Alternatywy dla Niemiec, w tym poglądów zwolenników obu partii.

Dobrze oceniam też zakończenie, w którym Doktorantka zaprezentowała wnioski logicznie powiązane z celem, hipotezami i pytaniami badawczymi. Doktorantka przewiduje, że regionalne zróżnicowanie poparcia dla AfD (nie tylko w wektorze Niemcy Wschodnie versus Zachodnie, lecz także na Zachodzie – Niemcy Północne versus Południowe) będzie się utrzymywać w kolejnych latach. Rodzi się jednak w związku z tym pytanie o spójny przekaz na poziomie federalnym.

Pozytywnie oceniam fakt, że Kandydatka za ważny nurt swoich badań nad działalnością Alternatywy dla Niemiec uznała analizę jej aktywności parlamentarnej. Jestem bowiem zdania, że właśnie w parlamentach współtworzona i współrealizowana jest zarówno polityka wewnętrzna, jak i zagraniczna państwa. Doktorantka, co prawda pisze, że *Bundestag służył jako tło dla inscenizacji*, mimo to jednak dokonała analizy wystąpień polityków na tym forum. Słusznie wnioskując m.in., że małe zapytania (*Kleine Anfragen*) stanowią narzędzie profilowania się partii opozycyjnych, służąc wywołaniu zainteresowania mediów określoną problematyką.

Dobór i wykorzystanie źródeł

Autorka swoje rozważania naukowe oparła na bardzo bogatej podstawie materiałowej, w tym na licznych materiałach źródłowych. Wykorzystała szerokie spektrum źródeł pierwotnych oraz wtórnych, z przewagą tekstów obcojęzycznych. Należy przyznać, że Doktorantka wykonała podziwu godną, solidną kwerendę literatury przedmiotu.

Podkreślenia i docenienia wymaga również samodzielne tłumaczenie przez Kandydatkę wszystkich materiałów (w tym źródeł) obcojęzycznych.

Poprawność formalno-językowa

Nie sposób nie zwrócić uwagi na stronę techniczną doktoratu. Język pracy jest generalnie poprawny i komunikatywny. Zabrakło jednak dokładniejszej korekty. Nie brakuje potknięć stylistycznych (np. s. 25: *Zainteresowanie kontestacją projektu europejskiej*; s. 34: *Najbardziej wyrazistym przykładem stanowiła...*, s. 40: *On sam zwolennikiem dwuwymiarowej struktury konfliktu...*, s. 41: *konflikt między partyjni...*; s. 44: *umiejscowienie je w niemieckim systemie*; s. 47: *a FDP w 2013 r. stracili reprezentację w Bundestagu...*; s. 52: *związana z nim fundamentalna międzynarodowej pozycji Niemiec...*; s. 57: *za tą opcją opowiedziało się 45 proc. zwolenników chadecji oraz 47 proc. zwolenników Zielonych. opowiedziało się za utrzymaniem status quo w Europie...*; s. 63: *Odbyło się ono 6 lutego 2013 r. heskim Oberursel...*; s. 177: *unijnych aktów prawnych unijnych i wiele innych*). Są niepoprawne zapisy nazw własnych (por.: s. 38: *partii w Unii europejskiej*, s. 53 i 55: *Traktat z Maastrich*); s. 73: *Koniec alternatywy dla Niemiec?*). Na s. 161 pojawia się nawet rok 2917. Zdarzają się także błędy ortograficzne: s. 51: *z poza*, s. 187: *nowowprowadzony*. Doktorantka stosuje różne zapisy ewentualnego wyjścia Niemiec z Unii Europejskiej (DEXIT, Dexit, dexit). Terminy obcojęzyczne raz pisane są kursywą, a innym statywą.

Interpunkcja nie zawsze jest poprawna, głównie brakuje przecinków. Kropek wymagają zapisy lat 90., 80. itp. Niedopracowane są znaki interpunkcyjne w wielu przypisach (np. ¹¹³ K. Reif K., H. Schmitt; ¹¹² P. Taggart op.cit.; ¹¹⁴ P. Taggart., A. Szczerbiak). Zdarzają się powtórzenia pełnych opisów bibliograficznych (np. pracy D. Bebnowskiego, A. Pacześniak, F. Deckera, O. Niedermayera i inne).

Liczba przypisów budzi jednak respekt. Na pozytywną ocenę zasługują również cenne przypisy wyjaśniające, które zawierają krótkie notki biograficzne polityków (głównie z

ramienia partii AfD), ale także omówienie Europejskiego Mechanizmu Stabilności, zasady pomocniczości, skupu obligacji OTM i wiele innych.

Uwagi merytoryczne

Doktorantka relatywnie niewiele miejsca w dysertacji poświęciła stanowisku Alternatywy dla Niemiec w odniesieniu do zmian klimatycznych i możliwości przeciwdziałania im.

Wiadomo, że od 2018 r. AfD jest reprezentowana we wszystkich landtagach. Ukazane zostały w rozdziale siódmym skrótowo programy wyborcze AfD przed wyborami do landtagów Saksonii, Brandenburgii i Turyngii w 2014 r. (przed wejściem do Bundestagu). Zabrakło jednak podobnego – komparatystycznego – omówienia programów przygotowanych przed wyborami landowymi w wymienionych uprzednio trzech krajach federacji z 1 września 2019 r. i 27 października 2019 r.

W pracy odnotować można powtórzenia tych samych partii treści. Wielokrotnie w dysertacji wskazuje Doktorantka na kryzysy: strefy euro oraz migracyjny, wymuszające podejmowanie działań przez rząd niemiecki oraz organy unijne na rzecz ich przezwyciężenia jako przyczyny narastania eurosceptycyzmu.

Trudno zgodzić się ze stwierdzeniem (s. 222), że *liberalizm polityki migracyjnej jest w Niemczech fenomenem stosunkowo niedawnym*. Doktorantka wspiera się tu na opracowaniu Holgera Kolba i Jana Schneidera dotyczącym jednak polityki migracyjnej związanej z rynkiem pracy (tj. polityki migracyjnej wobec potencjalnych pracobiorców). Analizując bowiem politykę imigracyjną Niemiec Zachodnich od zakończenia II wojny światowej, a później zjednoczonych Niemiec, trzeba przyznać, że było to i jest jednoznacznie państwo otwarte na imigrantów, a kolejne (zróżnicowane pod względem pochodzenia i statusu uzyskiwanego po przybyciu) fale imigrantów (Aussiedlerów, Spätaussiedlerów, Gastarbeiterów, imigrantów z b. Jugosławii i innych) spowodowały, że obecnie co czwarty mieszkaniec RFN ma pochodzenie migracyjne (*Migrationshintergrund*).

Powyższe zastrzeżenia i uwagi mają jednak przede wszystkim charakter polemiczny.

Konkluzja

Podjęty przez mgr Ryszardę Formuszewicz temat rozprawy doktorskiej jest niewątpliwie ważny z kilku względów. Po pierwsze, partia AfD jest według najnowszych sondaży popierana przez 21% społeczeństwa niemieckiego. Po drugie, dysertacja ta niweluje deficyt w zakresie polskich opracowań naukowych poświęconych partii Alternatywa dla Niemiec. Po trzecie,

rozprawa podejmuje istotny problem z punktu widzenia praktyki politycznej, bowiem coraz bardziej aktualne (także na polskiej scenie politycznej) stają się analizowane przez Doktorantkę zagadnienia związane z eurosceptycyzmem i populizmem. Praca wpisuje się w aktualny dyskurs politologiczny dotyczący procesów integracyjnych.

Ważne jest podkreślenie przez mgr R. Formuszewicz zmian (nie tylko w RFN) w nastawieniu społecznym wobec integracji europejskiej w kontekście kryzysów. Postrzeganie przez społeczeństwo niemieckie działań rządu federalnego w okresie europejskich kryzysów, w tym krytyczny stosunek do finansowej solidarności z państwami PIGS, bezsprzecznie oddziaływały na zachowania wyborcze, co skutkowało ewolucją proeuropejskich stanowisk głównych niemieckich partii politycznych. Na podobny efekt wskazuje Doktorantka, sięgając do lat wcześniejszych, np. w związku z rozszerzeniem Unii na Wschód w 2004 r.

W mojej ocenie dysertacja w pełni realizuje cel, jaki Doktorantka postawiła sobie we wstępie. Jest udaną próbą weryfikacji hipotez i odpowiedzi na sformułowane pytania badawcze. Praca stanowi dojrzałe studium z zakresu nauk o polityce.

Magister Ryszarda Formuszewicz – Kandydatka do stopnia naukowego doktora nauk społecznych, w dyscyplinie nauki o polityce i administracji – wykazała się należyтым przygotowaniem metodologicznym. Potrafi konstruować wywody naukowe (Doktorantka zaprezentowała bardzo ciekawe autorskie wnioski) oraz operować precyzyjnym słownictwem politologicznym w postaci uściślonych pojęć i kategorii analitycznych. Wykazała się zarówno zdolnościami analitycznymi, jak i umiejętnością syntetyzowania.

Praca jest solidna naukowo, spełnia ustawowe wymogi stawiane pracom badawczym stanowiącym podstawę awansu naukowego. W związku z powyższym wnoszę o dopuszczenie Pani mgr Ryszardy Formuszewicz do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Opole, 6.09.2023r.

Aleksandra Tracielińska-Tolus